

Vojko Antončič

Katja Boh

PREMISE ZA RAZISKOVANJE KVALITETE ŽIVLJENJA

V tem članku opisujemo konceptualno ozadje naše raziskave o kvaliteti življenja. Kvaliteto življenja obravnavamo kot koncept za proučevanje in evalviranje družbene blaginje. Lahko se jo meri z evalvacijskim ali z deskriptivnim anketnim instrumentom. Anketni instrumenti, ki ga uporabljamo v naši raziskavi, je pretežno deskriptiven. Opiramo ga na Titmussov koncept, to je koncept, ki ga označujemo z izrazom "razpolaganje z resursi" ali z izrazom "dostop do resursov".

In this article we are dealing with the conceptual basis of the quality of life research conducted by our institute. The quality of life is regarded as a concept for analysing and evaluating the social welfare. It can be measured either by an evaluative or by a descriptive survey device. In our research mostly descriptive items are used. The design of our survey device is based on the concept of command over resources introduced by Richard Titmuss.

družbena blaginja, socialni indikatorji, kvaliteta življenja, osnovne človeške potrebe, resursi

1. UVOD

Slovenija se je znašla v težavnem položaju. Dogodki zadnjih let so dokončno razblinili še zadnje iluzije o njeni gospodarski razvitosti in učinkovitosti njenih socialnih institucij. Gmotni položaj prebivalstva je čedalje slabši in potrebno je takojšnje ukrepanje. Ukrepanje brez potrebnih informacij pa je neplodno in nemogoče. Zato so potrebne raziskave, pri katerih se zbirajo podatki, ki so lahko izhodišče pri odločanju o trenutnih ukrepih in dolgoročnejših smerih razvoja. Podatki, ki se zbirajo po utečeni statistični metodologiji za politično odločanje, še zdaleč niso zadostni. Potrebujemo poglobljene informacije. Pokazati moramo na dolgoročnejsše trende in razvojne cikle. Še prav posebno pa je pomembno vedeti, kako se te spremembe med seboj povezujejo, prepletajo in kateri so tisti dejavniki, od katerih so odvisne in ki jih usmerjajo. Potrebno je odkrivati nove, do sedaj slabo raziskane proizvodne sisteme in analizirati njihovo funkcijo (kot n.pr. gospodinjstva proizvodnja), pa solidarnostne mreže, in sproti opozarjati na najbolj pereče probleme okolja in vpliv le-teh na življenje ljudi. Samo z raziskavami lahko ocenimo posledice politik, kot n.pr. zdravstvene in izobraževalne politike, politike zaposlovanja in delovanje le-teh na kakovost življenja ljudi. Na ravni individualne blaginje lahko ocenimo kazalce sprememb in problemov, ki nastajajo v prehodnem obdobju, in odkrivamo mehanizme, ki omogočajo hitrejšo in manj bolečo prilagajanje.

V prvi polovici 80. let, ko se je razvojna krivulja v bivši Jugoslaviji že močno nagnila v negativno smer in je postalo povsem jasno, da ne bo mogoče življenjske ravni ljudi obdržati na tisti ravni, ki še zagotavlja minimalno socialno varnost in zadovoljevanje

najosnovnejših življenjskih potreb, je Inštitut za sociologijo pri Univerzi v Ljubljani dobil nalogo, da pripravi raziskavo o "kakovosti življenja".¹ Zamisel o raziskavi je nastala iz potrebe po informacijah o kakovosti življenja našega prebivalstva na različnih območjih, o tem, kakšno je njihovo ekonomsko stanje, stanovanje, zdravje, bivalno okolje itd., in pa o tem, ali se kakovost življenja boljša ali slabša, na katerih dimenzijah in za katere skupine ljudi.

Z več kot 20-letno zamudo, potem ko so različne evropske države, še posebno pa Evropska skupnost in OECD, opravile že celo vrsto raziskav in s tem utrdile tradicijo raziskovanja kakovosti življenja, smo se torej tudi v Sloveniji lotili dela in po vzoru že preizkušenih raziskovalnih projektov iz Švedske leta 1984 na reprezentativnem vzorcu prebivalstva na Slovenskem opravili našo prvo raziskavo o "kakovosti življenja". Že na začetku je bila raziskava zasnovana kot longitudinalna - to pomeni, da smo načrtovali ponavljanja v določenih časovnih presledkih. Samo če imamo časovne serije (meritve v določenih časovnih razmikih) je namreč možno ugotoviti spremembe v kakovosti življenja, smer, v katero gredo premiki, in dimenzije življenja, na katerih se pokažejo premiki.

Leta 1987 smo raziskavo ponovili, tokrat na jugoslovanskem vzorcu, in potem še enkrat leta 1989 na reprezentativnih vzorcih prebivalstva v vseh šestih republikah in obeh avtonomnih pokrajinah bivše Jugoslavije. V raziskavi smo uporabili enak vprašalnik kot štiri leta pred tem v Sloveniji, vendar z nekaterimi spremembami, ki jih je zahtevalo anketiranje v različnih kulturnih okoljih.

Raziskavo so izvedli sodelavci Inštituta za sociologijo. Rezultati raziskav so bili večkrat objavljeni v obliki raziskovalnih poročil in v vrsti člankov in razprav v strokovnem in dnevnem tisku. Tudi prispevki v tej knjigi črpajo iz izkušenj in podatkov iz teh raziskav. Ob tej priložnosti se sodelavci pri raziskavi "Kakovost življenja" in avtorji prispevkov želimo zahvaliti vsem, ki so s svojim znanjem, delom in svojo prizadevnostjo pomagali pri udejanjanju našega projekta.

2. EKONOMSKI RAZVOJ IN KAKOVOST ŽIVLJENJA

Zanimanje za probleme kakovosti življenja, blaginja, zadovoljevanje človekovih potreb, urejanje njegovih življenjskih razmer so izraz nove, alternativne opredelitve družbenega razvoja. Do takšne alternativne opredelitve sta pripeljala kriza ekonomskih in političnih odnosov ter spoznanje, da je politika, ki se ravna predvsem po ekonomski učinkovitosti in dobičku, privedla do nevzdržnega kopičenja družbenih problemov.

Nova opredelitev razvoja gradi na spoznanju, da rast ni sama sebi namen, ampak je le sredstvo za ustvarjanje boljših življenjskih pogojev. "... Več pozornosti moramo posvetiti kakovostnim vidikom rasti in takšnemu oblikovanju politik, ki bodo upoštevale široke ekonomske ter družbene možnosti in alokacijo resursov". Prav zato so se tudi prizadevanja na področju societalne in socialne politike osrediščila na vprašanje, kako zagotoviti boljše življenjske pogoje, ki niso nujno zajamčeni z rastjo družbenega proizvoda. Še več, dozorelo je spoznanje, da ima ekonomska rast svojo ceno in lahko ogrozi človeka, njegovo okolje in medčloveške odnose.

Menda gre za sluga za to znanemu ameriškem ekonomistu J. Galbraithu, ki je v svoji knjigi "Industrijska družba" med prvimi opozoril na usodne zmote, kot je fetišiziranje ekonomske rasti, ne redko na račun drugih, nematerialnih področij življenja. Znana je Galbraithova anekdota o zadnjem državljanu države blaginje, ki mu bo le malo mar, ko

mu bo, dušečemu se v izpušnih plinih, predzadnji sohržavljan povedal veselo vest, da se je narodni dohodek povečal za celih pet odstotkov.

Ideja je hitro prodirala. Prevzel jo je sistemski analitik Jay W. Forester, metodološki mentor študije "Meje rasti", ki so jo izvedli člani rimskega kluba. J.W. Forester je bil tudi med prvimi, ki so se lotili izdelave kvantitativnih kazalcev kakovosti življenja, in njegova je ugotovitev, da se (navzlic neprestanemu dviganju materialne ravni) kakovosti življenja v industrijsko najbolj razvitih deželah od začetka tega stoletja nenehno slabša.

Četudi večji del ekonomistov ni nikoli zagovarjal ekonomske rasti kot poslednjega in najvišjega cilja, je bila prepričljiva politična retorika, ki je zagotavljala, da gre boljša kakovost življenja z roko v roki z višjo stopnjo razvoja. Na ta način se je pri ljudeh, pa čeprav le za kratek čas, ustvarila iluzija, da bodo z gospodarsko rastjo in razvojem končno rešeni človeški problemi in ustvarjene možnosti za blaginjo vseh ljudi. Šele ko je postalo vsem jasno, da ima tudi ekonomska rast svoje meje, in so se pokazale razpoke v organizaciji in delovanju držav blaginje, je dozorelo tudi spoznanje, da bogastvo ni zadosten pogoj za kakovostno življenje ljudi in za pravičnejšo državo blaginje.² Ob ekonomski rasti je postajalo vedno pomembnejše tudi vprašanje distribucije in alokacije dobrin, to je distribucije, ki bo zagotovila enakomernjšo in pravičnejšo alokacijo resursov, bodisi med sektorji (kot so n.pr.: izobraževanje, stanovanje, zdravstvo itn.) bodisi med različnimi kategorijami prebivalstva (kot so n.pr.: ostareli, skupine z najnižimi dohodki, ženske, migranti itn.). Povečalo se je povpraševanje po dodatnih resursih za premagovanje težav, ki so nastale kot posledica nebrzdane ekonomske rasti (ekološki problemi, čezmerna izraba naravnih virov, energija).

Vedno večji stroški, neučinkovitost distributivnih politik, negativne posledice gospodarske rasti in vedno večje nezadovoljstvo posameznika zaradi nemoči, da aktivno poseže v urejanje svojega fizičnega in socialnega okolja (participacija, samouresničevanje), so končno postali dovolj prepričljivi razlogi za novo opredelitev koncepta blaginje. Pravzaprav sta se izoblikovala dva koncepta. Na eni strani se je hitro širil koncept materialne blaginje, vendar z zaostrenim občutkom za redke dobrine, kot so sveža voda, čist zrak, mir, ekološko ravnotežje, prostor. Po drugem konceptu pa je ekonomska rast spoznana le kot sredstvo za doseganje drugih ciljev, ali, kot so leta 1970 zapisali na svetu ministrov OECD za gospodarstvo:

"(...) Rast ni cilj, ampak je instrument za ustvarjanje boljših, bolj kakovostnih življenjskih razmer."

Toda še vedno ostaja brez odgovora vprašanje, kaj so kakovostne življenjske razmere. O tem ni niti v strokovni literaturi niti v politiki enotnega in splošno priznanega stališča. Obstaja le soglasje o tem, da postaja spričo hitrih sprememb kakovost življenja pomembna ne le za družboslovno teoretično rabo, ampak tudi in predvsem za razvojno usmerjanje posameznih družb in celotnega človeštva. Še več, kakovost življenja nam je potrebna za preživetje.

Srečujemo torej celo vrsto opredelitev kakovosti življenja in s tem v zvezi tudi več različnih metodoloških načinov za njeno merjenje. Poleg ekonomskih kazalcev kakovosti življenja so ti kazalci še kakovost naravnega okolja in ohranjenost le-tega, zdravje in dostop do zdravstvenih storitev, izobraževanja, možnosti kulturnega življenja, politična svoboda, ustrezná kontrola rojstev (v deželah, kjer bodisi previsoka ali prenizka rodnost ogroža razvoj), če naštejemo le nekatere. Vsi raziskovalci kakovosti življenja pa se ne zadovoljujejo samo z merjenjem "objektivnih" kazalcev kakovosti življenja, ampak

vnašajo v svoje raziskave tudi človekova subjektivna stanja, ki se kažejo v stališčih, čustvih in vrednotah, kot so sreča- nesreča, zadovoljstvo-nezadovoljstvo, integriranost-odtujenost.

Nesporno je res, da je materialna blaginja neobhodno potrebna in je eden od pogojev za to, da lahko človek polno zaživi in zadovoljuje tudi druge, nematerialne potrebe. Nasprotno pa tudi velja, da kakovost življenja omejuje materialno blaginjo. Meja je začrtana tam, kjer se začne materialno porabništvo kot prevladujoči cilj in način življenja. Takšno pojmovanje kakovosti življenja ne le da je izrazito individualistično, pospešuje tudi razvoj in nenehno rast industrije porabnega blaga, ki na drugi strani vedno bolj onesnažuje in kvari človekovo naravno okolje. Čisto okolje pa je prav gotovo eden od temeljnih pogojev za kakovostno življenje in naše preživetje.

Za kakovostno življenje morajo biti izpolnjeni materialni pogoji, vendar materialna blaginja ne sme biti neomejena in nenehno naraščajoča. Že večkrat je bilo ugotovljeno, da sprožajo stalna gospodarska rast in s tem povezani visoki dohodki tudi vedno večje nezadovoljstvo. Zadovoljstvo ljudi namreč ni nujno v pozitivni korelaciji z gospodarsko rastjo in s tem povezanimi visokimi dohodki. Prav nasprotno, v gospodarsko visoko razvitih državah se krepi nezadovoljstvo, ki se sprošča v socialnih nemirih in celo v nasilju.

Naj ob tem nekoliko obširneje povzamemo razmišljanja raziskovalcev iz ZDA, ki prav tako ugotavljajo, da porabništvo in nasploh materialna blaginja nista edina niti poglobitna dejavnika kakovosti življenja. Opozarjajo, da se v ameriški družbi vedno pogostejše sprašujejo, ali je mogoče ocenjevati življenje kot dobro samo in izključno prek imetja. Namesto tega dajejo prednost blaginji oziroma kakovosti življenja. In čeprav tudi oni ne ponujajo točnejše opredelitve koncepta kakovosti življenja, pa izhaja iz njihovih prispevkov zahteva po preusmeritvi od pretežno ekonomskih ciljev k ciljem, ki bi jih lahko opisali kot psihološke in socialne. "(...) Takšno življenje pa zahteva poleg zagotovljenih temeljnih pogojev za življenje, kot so ustrezna prehrana, stanovanje in druge materialne dobrine - tudi izpopolnjevanje pri delu, vrednotenje lepote, narave in umetnosti, občutek pripadnosti, zadovoljstvo z izpopolnjevanjem svojih zmožnosti...".

Kakovost življenja dobiva nove razsežnosti, družbena skrb pa se vse bolj usmerja k potrebam vsega prebivalstva po enakosti, participaciji, spoštovanju in osebnem zadovoljstvu. "(...) Revolucija pričakanj preprosto ne pomeni le želje po večjem stanovanju in še enem avtomobilu, marveč pomeni vedno bolj poudarjeno zahtevo po zadovoljevanju tudi takšnih potreb, ki so duhovne narave. Le tako bo v življenju več zadovoljstva."

3. KAJ JE KAKOVOST ŽIVLJENJA? - OPREDELITEV POJMA

V literaturi se pogosto izmenično uporabljajo pojmi življenjski pogoji, življenjski standard, življenjska raven, življenjski stil, način življenja in kakovost življenja. Glede na to, da razlike niso samo terminološke, marveč implicirajo tudi različne teoretične postopke, bi kazalo najprej povedati, kako se ti pojmi uporabljajo v zadevni literaturi, kakšen je njihov pomen in kako je opredeljen koncept "kakovosti življenja".

Pojma življenjski pogoji in življenjska raven so prvi opredelili strokovnjaki Združenih narodov že leta 1954 v svojem letnem poročilu. V poročilu so ločili med doseženimi življenjskimi pogoji, kar so imenovali "življenjski standard" (standard of living) ali "življenjska raven" (level of living) ter željenimi življenjskimi pogoji, to je tistimi, ki jih ljudje želijo doseči in za katere menijo, da so najprimernejši, da jim najbolj ustrezajo.³

Strokovnjaki Združenih narodov so predlagali tudi koncept življenjskih norm. Standardi življenja in življenjske norme naj bi določali, kakšni naj bi bili življenjski pogoji

Ljudi takšni, kakršni so opredeljeni v ciljnih socialnih politik v posameznih družbah, ali točneje: standardi in norme življenja naj bi pokazali, kakšne življenjske pogoje bi morali doseči, z življenjsko ravnijo pa so poimenovali že dosežene življenjske pogoje.

Življenjsko raven so dolgo časa istovetili z materialnim standardom, še točneje: s kupno močjo prebivalcev. Kupna moč nam resda posreduje podobo o kvantitativnih razmerjih med posameznimi skupinami prebivalstva, ne posreduje pa nam kvalitativne slike. Podatki o kupni moči posameznikov, družin ali posameznih družbenih slojev nam ne povejo prav nič o tem, kakšno je na primer zdravstveno stanje ljudi, kakšne so njihove stanovanjske razmere, izobrazba, kultura, delovne razmere, držbena moč in socialna varnost. Če hočemo dobiti informacije o vseh teh dimenzijah na individualni, družinski ali skupinski ravni, moramo torej pojem kupne moči razširiti na pojem življenjske ravni. Življenjska raven lahko zelo tesno kovariira s porabniško ravnijo, lahko pa se od nje tudi zelo močno odmika.

Porabniško raven so istovetili v evropskih deželah z življenjsko ravnijo še v 60. letih. Statistični biro EGS je še leta 1962 med kazalce življenjske ravni uvrščal predmete trajne potrošnje, kot so: motorno kolo, avto, televizijski sprejemnik, pralni stroj, hladilnik, hišno pomočnico in vrt.

Bistveno širše pojmovanje življenjske ravni pa v tem času že srečamo pri strokovnjakih Organizacije združenih narodov. Ti strokovnjaki so med kazalce življenjske ravni vključili prehrano, zdravstvo, vzgojo in zaposlitev tudi zato, ker so bile te dimenzije življenjske ravni usklajene s strukturo OZN in njenih agencij: FAO, WHO, UNESCO in ILO. Temu širšemu konceptu je sledila švedska opredelitev življenjske ravni, po kateri smo se zgedovali tudi v naši raziskavi.

V literaturi večkrat uporabljajo namesto pojma "kakovost življenja" tudi sintagmi "stil življenja" in "način življenja", ali pa ju uporabljajo kar izmenično, pa čeprav so ti pojmi utemeljeni v različnih teoretičnih konceptih. "Stil življenja" (style of life) in "način življenja" (way of life) sta najprej opredelili individualna psihologija in fenomenološka sociologija; pri tem "stil življenja" izraža osebnost, njeno kulturo in njene vrednote, torej zrcali posameznikovo subjektiviteto, "način življenja" pa govori o delovnih in prostočasnih dejavnostih, preko katerih posamezniki uresničujejo potrebe in zahteve ter aktualizirajo svoja "psiho-socialna in eksistencialna pričakovanja".

Tudi Miles in Irwine (1982) razlikujeta med življenjskim stilom in načinom življenja. Mnenja sta, da je življenjski stil odvisen predvsem od osebnih lastnosti, način življenja pa s socioekonomskim statusom, starostjo in spolom. Prvi je izraz osebnega okusa, drugi pa je produkt socialne strukture, v kateri gnezdi posameznik oziroma posamezne skupine. Zaradi tega so se izoblikovali komplementarni načini življenja med moškimi in ženskimi, med mladimi in starimi, pa tudi med dominantnim načinom življenja centralnih skupin in alternativnim načinom življenja marginalnih skupin.

Kadar vrednotimo način življenja, pravzaprav že obravnavamo kakovost življenja, saj en in isti način življenja lahko različno ocenjujemo, odvisno od tega, kakšno preferenčno lestvico in kakšna merila bomo izbrali za vrednotenje kakovosti življenja. In ne samo to: tudi vrednotenje na podlagi iste preferenčne lestvice je lahko različno, če vrednotenju dodamo razlago domnevnih vzrokov za določeno kakovost življenja.

Zelo znana je preferenčna lestvica za vrednotenje kakovosti načina življenja, ki jo je razvil švedski sociolog Johan Galtung (1982). Dimenzije Galtungove preferenčne lestvice so: blaginja, varnost, identiteta in svoboda. Galtung blaginjo ljudi ocenjuje iz zornega kota razlik med sloji in ugotavlja, da razlike še ogrožajo življenje ljudi. Za varnost meni, da je

sestavljena iz več fenotipov, ker gre v bistvu za različne varnosti: varnost pri delu, varnost v prometu, varnost pri zaposlitvi, pa imovinsko in obrambno varnost. Zato, tako meni Galtung, večja varnost pri delu, ki je značilna za industrijske, tehnološko visoko razvite družbe, še zdaleč ne pomeni, da se človek zares počuti varnega. To dokazuje tudi s stalnim povečevanjem števila samomorov v razvitem svetu, rastočo nezaposlenostjo, grozečo nevarnostjo vojaških spopadov in jedrskih katastrof. Vse to navaja Galtunga k sklepu, da se sodobni človek, vsaj kar zadeva varnost, ne more pohvaliti z visoko kakovostjo življenja.

Ko govorimo o identiteti, misli Galtung predvsem na osebno integriteto; le-to po njegovem mnenju ogrožajo mamila, samomori, alkoholizem, pogoste psihične motnje. Svobodo ljudi pa, tako pravi, omejujejo kontrola nacionalnih držav in transnacionalne družbe. Ocenjuje, da se za posameznike krčijo alternativne možnosti izbire in da jih ogrožajo tudi velike banke podatkov in širjenje informacijskih mrež.

Seveda je mogoče uporabiti tudi drugačno preferenčno lestvico in drugačna merila za ocenjevanje kakovosti življenja ljudi ali posameznih skupin ljudi. Na podlagi drugačnih meril dobivamo tudi drugačne in morda tudi bolj "optimistične" ocene kakovosti življenja današnjih ljudi, kot jih ugotavlja John Galtung.

Tudi vzroke za negativno in pozitivno vrednotenje kakovosti življenja avtorji različno interpretirajo. Nekateri mislijo, da je nizka kakovost življenja posledica nizke proizvodnosti v sodobnih industrijskih družbah, neučinkovitosti tržnih mehanizmov in neuspehov države blaginje. Spet drugi mislijo prav nasprotno, da je slaba kakovost življenja posledica previsoke razvitosti, prevelike porabe, previsokega gmotnega in prenzkega kulturnega standarda, ki med drugim ruši ekološki sistem in uničuje pristne človeške odnose.

Raziskovalci kakovosti življenja pogosto ocenjujejo samo na osnovi dosežene stopnje socialne blaginje na eni in doseženega materialnega stanja na drugi strani. Fourastie (1968) meni, da lahko v tej zvezi materialni standard istovetimo s porabo dobrin in storitev, ki jih zagotavljamo z denarjem, medtem ko lahko socialno blaginjo istovetimo z življenjskimi pogoji, ki smo si jih zagotovili bodisi z denarnimi bodisi z drugimi, nedenaarnimi sredstvi. Razlika med materialnim standardom in porabo ter življenjsko ravni in blaginjo je torej v tem, da obsegata prvi dve samo materialne pogoje življenja, drugi dve pa tudi nematerialne oziroma socialne pogoje življenja.

S pojmom blaginje ali življenjske ravni pogosto povezujejo ali celo istovetijo pojem sreče. Mi teh pojmov nismo istovetili, pač pa smo blaginjo opredelili kot agregat objektivnih, se pravi materialnih in societalnih pogojev življenja, srečo pa kot subjektivno stanje, ki reflektira percipirano stopnjo zadovoljenosti aspiracij. Čeprav se stopnja sreče in stopnja blaginje ne ujemata nujno (zaradi različnih meril) pa vendarle lahko rečemo, da je blaginja objektivni korelat sreče in sreča subjektivni korelat blaginje.

V skandinavski raziskavi o "življenjski ravni" so raziskovalci ločili med:

- a) blaginjo in srečo, pri čemer so blaginjo povezali s konceptom potreb in jo opredelili s stopnjo zadovoljenosti potreb, srečo pa z željami. Srečo so preprosto ugotavljali s tem, koliko se človek počuti srečen. V tem kontekstu je torej blaginja bolj "objektivno", sreča pa izrazito "subjektivno" določena. Na operacionalni ravni to pomeni, da je blaginjo možno določiti z vedenjskimi kazalci, medtem ko je sreča merljiva le s stališči, percepcijami in aspiracijami;
- b) "življenjsko ravni" in "kakovostjo življenja". "Življenjska raven" je v raziskavi določena s količino materialnih in neosebnih resursov, ki jih ima človek na voljo in

ki jih obvladuje, "kvaliteta življenja" pa z zadovoljenostjo potreb, ki so uresničljive smo v odnosu do drugih ljudi.⁴

Na ta način dobimo naslednjo sliko:

	blaginja	sreča
življenjska raven	potrebe, ki jih je mogoče zadovoljiti z materialnimi in neosebnimi resursi	subjektivne evaluacije in percepcije o tem, kako je posameznik zadovoljen s svojimi materialnimi pogoji življenja
kvaliteta življenja	potrebe, ki se lahko zadovoljijo samo z osebnimi odnosi in s tem, kako se človek povezuje z drugimi ljudmi in z družbo	subjektivne evaluacije in percepcije o tem, kako je posameznik zadovoljen s svojimi osebnimi in socialnimi odnosi

Iz tabele je razvidno, da se pojem "kakovost življenja" pogosto uporablja za subjektivne ocene in percepcije, v nasprotju z materialno življenjsko ravni, ki jo ocenjujemo z objektivnimi merili. Pri tem je pomembno, da lahko oboje, življenjsko raven in kakovost življenja, ugotavljamo z objektivnimi in eksternimi prijemi, kakor tudi s subjektivnimi percepcijami. Vse štiri dimenzije, to je objektivna življenjska raven, objektivna kakovost življenja, subjektivna ocena življenjske ravni in subjektivna ocena kakovosti življenja pa so temeljne informacije pri oblikovanju socialne politike.

4. KAZALCI KAKOVOSTI ŽIVLJENJA

Kvaliteto življenja lahko obravnavamo kot koncept za proučevanje družbene blaginje.

Pri raziskovanju kakovosti življenja raziskovalci običajno ne vztrajajo pri celoviti teoretični konceptualizaciji, ampak izluščijo nekatere osnovne dimenzije kakovosti življenja (kot n.pr.: zdravje in zdravo okolje, materialna raven, socialna varnost, izobraževanje, kultura itn.), jih razstavijo na posamezne dele (komponente) in oblikujejo kazalce za njihovo merjenje, ki jih poznamo pod imenom "socialni indikatorji".

Socialni indikatorji so količine, ki popisujejo dejavnosti, za katere se domneva (ali bolje rečeno, za katere se privzame), da so povezane z družbeno blaginjo. Lahko so torej vhodne količine (se pravi, količine, ki popisujejo input, recimo resurse, ki so alocirani na posamezne dejavnosti), lahko so količine, ki popisujejo obseg dane dejavnosti (through-put), in lahko so izhodne količine (se pravi, količine, ki popisujejo output dane dejavnosti). Vhodna količina, ki se jo lahko obravnava kot indikator družbene blaginje, je na primer število zdravnikov na enega prebivalca. Indikator, ki popisuje obseg dejavnosti, je na primer število, ki pove, koliko obiskov na domu pacienta opravi zdravnik na teden. Pričakovana življenjska starost in umrljivost otrok pa sta primera indikatorjev, ki sta izhodni količini.

Osnovna zahteva, ki ji mora zadostiti vsaka znanstvena analiza, je zahteva po parsimoničnosti. To pomeni, da bi bilo treba določiti minimalen nabor indikatorjev, ki so potrebni za analizo družbene blaginje. Nekaj takih poskusov je sicer bilo, a noben se ni posrečil. Raziskave so pokazale, da so korelacije med posameznimi socialnimi indikatorji dokaj majhne, iz tega pa sledi, da je zelo težko določiti minimalen nabor socialnih

indikatorjev. Namesto minimalnega nabora se zato običajno uporablja ustrezen sistem socialnih indikatorjev. Land (1975), podobno tudi Carley (1981), razločuje tri paradigme za konstruiranje sistema socialnih indikatorjev. Te so:

1. programatična paradigma,
2. ciljna paradigma (social goal paradigm) in
3. paradigma, ki sloni na življenjskem ciklu (life-cycle paradigm).

Po programatični paradigmi se sistem socialnih indikatorjev konstruira tako, da se upošteva institucionalno strukturo. V vsaki družbeni skupnosti potekajo štiri vrste aktivnosti: (1) reprodukcija, (2) preživljanje, (3) vzdrževanje reda in (4) socializacija (Land, 1975). Vsaki od teh aktivnosti pripada ena ali več standardnih socialnih institucij. V sistemu socialnih indikatorjev je treba potemtakem upoštevati institucionalne komponente, ki jih družbena skupnost vzpostavi za to, da se reproducira, da producira dobrine in storitve, da vzdržuje red in varnost, da organizira znanje in tehnologijo. Take institucionalne komponente pa so družina, zdravstvo, gospodarstvo in tako dalje. Primer za programatični sistem socialnih indikatorjev je sistem SEAS (Social Economic Accounts System). To je obsežen sistem, ki je sestavljen iz 477 indikatorjev. Razvila sta ga Fitzsimmons in Lavey (1976) v ZDA. Podoben sistem je britanski sistem CIPFA (Community Indicators Programme of the UK's Chartered Institute of Public Finance and Accountancy, 1979).

Po ciljni paradigmi se sistem socialnih indikatorjev določa takole: najprej se ugotovi, kaj (naj) spada v tako imenovano družbeno skrb, se pravi, najprej se ugotovi, katere kategorije veljajo v dani družbi za temeljne ciljne kategorije; temeljne ciljne kategorije se postopoma razstavi na družbene cilje in podcilje; za vsakega od njih se nato določi nekaj indikatorjev, s katerimi se ocenjuje, kolikšna je realizacija posameznega cilja. Po tem paradigmatičnem obrazcu so izdelali sistem socialnih indikatorjev, ki jih uporablja OECD (1973).

Tretja paradigma postavlja kot osnovo za konstruiranje sistema socialnih indikatorjev življenjski cikel posameznika. Po tej paradigmi je bil narejen sistem indikatorjev, ki je znan kot Sistem socialne in demografske statistike (SSDS). Izdelan je bil za potrebe Statističnega urada Združenih narodov (1971, 1975). Nastavil ga je britanski ekonomist Richard Stone (1973).

Bunge (1976) in Carley (1981) pa tem trem paradigmam dodajata zahtevo, po kateri je treba socialne indikatorje izpeljati iz teoretične obravnave družbene blaginje. Če dani niz podatkov ni v funkcionalni ali korelacijski zvezi z nekim teoretičnim konstruktom (ki se ga ne da neposredno merit), ga ne moremo obravnavati kot niz podatkov, ki naj predstavlja vrednosti socialnega indikatorja, pravi Bunge. Ali drugače povedano, sistem socialnih indikatorjev (bi) mora(l) biti oprt na teoretičen model družbene blaginje.

S socialnimi indikatorji lahko merimo stopnjo zadovoljenosti tistih potreb prebivalstva, ki jih je možno zadovoljiti bodisi z materialnimi bodisi z nematerialnimi dobrinami in storitvami. Če pa socialni indikatorji merijo tudi zadovoljevanje tistih potreb, ki jih je mogoče zadovoljiti samo z medosebnimi in družbenimi odnosi, z odnosi med posamezniki ter posameznikom in družbo, pa lahko rečemo, da so to tudi indikatorji "kakovosti življenja".

Pri merjenju "kakovosti življenja" sta v rabi dva načina: tako imenovani "objektivni" in "subjektivni" način. V začetku "gibanja za socialne indikatorje"⁵ so bile potrebe pretežno normativno določene, pač v skladu z nekimi veljavnimi merili; "kakovost življenja" se je

ugotavljala s satisfaktorji, to je dobrinami in storitvami, ki so ljudem dostopne in jih lahko mobilizirajo za zadovoljevanje svojih potreb, niso pa merili njihove satisfakcije, to je stopnje zadovoljenosti potrebe.

Skratka, kvaliteta življenja je atribut, ki se nanaša na posameznika. Lahko se jo obravnava kot subjektiven ali kot objektivni atribut. Če se jo obravnava kot subjektiven atribut, se jo meri z evalvacijskim anketnim instrumentom: uporabi se niz lestvic za ocenjevanje zadovoljenosti s posameznimi življenjskimi pogoji (prim.: Dalkey, 1972; Campbell, Converse and Rodgers, 1976; Adrews and Withey, 1976). Če pa se kakovost življenja obravnava kot objektivni atribut, se jo meri z deskriptivnim anketnim instrumentom. Gre za instrument, s katerim se poskuša operacionalizirati koncept, ki ga je vpeljal Richard Titmuss (1958). To je koncept, ki ga označujemo z izrazom "razpolaganje z resursi" ali z izrazom "dostop do resursov" (command over or access to resources). V ZDA se je uveljavilo evalvacijsko merjenje kvalitete življenja. V skandinavskih deželah na primer pa se je uveljavilo deskriptivno merjenje (prim.: Allardt, 1973; Alftan, 1978; Erikson and Aberg, 1987).

McCall (1976) zavrača evalvacijsko merjenje kvalitete življenja. Po njegovem se kakovosti življenja ne meri tako, da se sprašuje ljudi, kako zadovoljni ali nezadovoljni, kako srečni ali nesrečni so; podatki, ki se jih dobi z anketo o zadovoljnosti, so sicer zanimivi in pomembni, vendar nam nič ne povedo o kakovosti življenja. Tako kot Nicholas Rescher (1972) vpelje McCall tri vidike, ki jih je treba razločevati v vsaki obravnavi zadovoljenosti. To so:

1. zadovoljnost kot taka (stanje zadovoljnosti),
2. splošni pogoji za zadovoljnost (se pravi potrebni, ne pa tudi zadostni pogoji za to, da posamezna oseba doseže stanje zadovoljnosti) in
3. idiosinkratični pogoji za zadovoljnost (ti so lahko za vsako osebo drugačni).

Pogoji za zadovoljnost (potrebni in zadostni) so izpolnjeni natanko takrat, kadar so izpolnjeni splošni in idiosinkratični pogoji. Brž ko eni ali drugi niso v celoti izpolnjeni, oseba ne preide v stanje zadovoljnosti.

Po McCallu je treba pri definiranju kvalitete življenja vzeti kot izhodiščni definiens splošne pogoje za zadovoljnost in nezadovoljnost samo po sebi. Kolikšna je v posameznem primeru kvaliteta življenja, se potemtakem ugotovi tako, da se ugotovi, v kolikšni meri so izpolnjeni splošni pogoji za zadovoljnost. Da bi jih specificiral, McCall uvede pojem potrebe. Naj bo X poljubna entiteta in Z eno od mogočih stanj entitete X. Kar entiteta X potrebuje glede na stanje Z, je tisto, s čimer entiteta X preide v stanje Z, ali - če je že v stanju Z - tisto, s čimer entiteta X ostane v stanju Z (White, 1975). To je torej trimesetni predikat, ki ga lahko izrazimo takole: X potrebuje Y za to, da preide v stanje Z. Očitno je, da je tako definirana potreba zelo splošen pojem. V okviru razprave o kakovosti življenja se predikat "X potrebuje Y za to, da preide v stanje Z" lahko bere kot "Oseba X potrebuje Y, da bi dosegla stanje Z". To, kar neka oseba potrebuje, ni isto kot tisto, kar si želi. Potrebe in želje se v marsičem razlikujejo. Na primer: Želimo si lahko samo nekaj, kar je do neke mere v našem dosegu, medtem ko je lahko tisto, kar potrebujemo, popolnoma zunaj našega dosega. To, kar si želimo, je tesno povezano s tem, v kar verjamemo. Po drugi strani pa je to, v kar verjamemo, popolnoma irelevantno za to, kar potrebujemo. V splošnem velja, da ljudje sami najbolje vedo, kaj si želijo, kar pa ne velja za to, kaj potrebujejo. Treba je razlikovati še med "intenzionalno" naravo želje in "ekstenzionalno" naravo potrebe. Znano je, da želje eskalirajo, empiričnega dokaza za analogno rast potreb ni. In tako dalje.

Vrnimo se k predikatu "Oseba X potrebuje Y za to, da preide v stanje Z". Brž uganemo, da se v kontekstu kvalitete življenja stanje Z lahko interpretira kot stanje zadovoljnosti. Imamo torej predikat, ki se glasi: Oseba X potrebuje Y za to, da preide v stanje zadovoljnosti. Skratka, zaključuje McCall, splošni pogoji za posameznikovo zadovoljnost so izpolnjeni natanko takrat, kadar so saturirane njegove potrebe. Ostaja pa nam še vprašanje, kaj potrebuje posamezna oseba, da preide v stanje zadovoljnosti.

Eden od odgovorov na to vprašanje je Allardtova trihotomija "imeti-ljubiti-biti" ("Having-Loving-Being"; Allardt, 1973). Ti izrazi označujejo tri skupine potreb. V prvo skupino spadajo fiziološke potrebe in potrebe po varnosti. V drugo skupino spadajo potrebe po pripadnosti. V tretjo skupino spadajo potrebe po samouresničevanju. Ta Allardtova trihotomija spominja na znano Maslowovo "hierarhijo potreb" (Maslow, 1954).

Na dlani je, da McCallovo analizo lahko sklenemo s Titmussovimi konceptom "razpolaganje z resursi". Ali drugače povedano, McCallova analiza utemeljuje deskriptivno merjenje kvaliteta življenja.

Dajanje prednosti proučevanju kakovosti življenja z "objektivnimi" kazalci (satisfaktorji) pa seveda ne izključuje tudi drugega načina, to je proučevanja kakovosti življenja prek satisfakcije, to je subjektivno zaznane zadovoljenosti potrebe. Dandanes raziskovalci vedno pogosteje uporabljajo oba načina in kombinacijo obeh, kar smo storili tudi v naši raziskavi.

Primerjava rezultatov obeh načinov namreč kaže, da obstaja določena "korespondenca" med objektivno izmerjeno kakovostjo življenja in njeno subjektivno zaznavo, vendar rezultati še zdaleč niso identični. L.Z.Milbrath (1982) n.pr. ugotavlja negativno korelacijo med naraščanjem materialne blaginje in subjektivno oceno kakovosti življenja v ekonomsko razvitejših deželah.

Avtorji F.M.Andrews (1981), R.G.Mason and G.D.Faulkenberry (1978) ter A.C.Michalos (1980) pa so ugotovili, da je subjektivna ocena kakovosti življenja odvisna od razlik med dejanskimi življenjskimi pogoji in tem, kar si ljudje želijo. Čim manjši je razkorak med obstoječim in željenim, (satisfaktorji in satisfakcijo), tem večja je verjetnost, da bodo boljše ocenili tudi kakovost svojega življenja.

Polemika, ki se je v 70. letih razvila med tako imenovanimi "objektivisti" in "subjektivisti", je bila koristna ne samo zato, ker je pripomogla h konceptualnemu razčiščevanju in metodološkim inovacijam, ampak v prvi vrsti zato, ker se je izoblikovalo mnenje, da ne kaže vztrajati samo pri "objektivnih" merilih. V raziskovanje "kakovosti življenja" je nujno vključiti tudi subjektivne zaznave oziroma potrebno je odkrivati in ustrezno analizirati tudi odnos med objektivnimi življenjskimi pogoji na eni strani in njihovo "subjektivno" percepcijo in evaluacijo na drugi.

To pa ne velja samo za raziskovalce kakovosti življenja, ampak tudi za oblikovalce politike in njihove centre odločanja in predvsem zanje.

Prav je, da se politika odpoveduje neposredni manipulaciji s človekovo srečo. Naloga politike je, da ustvarja in izboljšuje možnosti za kakovostno življenje ljudi in razvija njihove sposobnosti za mobilizacijo in eksploatacijo obstoječih resursov in za ustvarjanje novih, vendar je potrebno in nujno, da politika pri odločanju upošteva tudi "razpoloženja", "socialno klimo", "mnenja", "bojazni in pričakovanja", takšna, kot jih reflektirajo subjektivne reakcije ljudi. Podatke o njih mora politika upoštevati ne le kot argumente za politično odločanje, ampak tudi in v prvi vrsti kot "omejitve" pri njem. Do teh spoznanj pa se ni mogoče dokopati samo na osnovi "trdih" statističnih podatkov, ampak je potrebno meriti tudi socialno-psihološke "mehke" spremenljivke. In prav ta nujnost je spodbudila

celo vrsto novih raziskav o kakovosti življenja, ki poleg materialnih pogojev življenja merijo tudi subjektivno počutje in zadovoljstvo ljudi.

Oba pristopa, subjektivni in objektivni, sta pri raziskovanju "kakovosti življenja" enako pomembna in nemogoče je določiti, kateri je boljši ali slabši, saj je ustreznost pristopa v prvi vrsti odvisna od meril za določanje pomembnosti in naših prioritet. To pa je spet odvisno od konceptov, ki jih bomo uporabili, in njihove utemeljenosti v teoriji "kakovosti življenja".

5. RAZISKOVANJE KAKOVOSTI ŽIVLJENJA PRI NAS

V raziskavi, ki jo izvajamo na Inštitutu za sociologijo (oziroma sedaj Inštitutu za družbene vede), smo se pri prvem merjenju (1984) odločili za "čisti" objektivni pristop. V ta namen smo pripravili deskriptivni merski instrument, ki sloni na konceptu kakovosti življenja, kot ga je razvil angleški sociolog R.A. Titmuss (1958). Te življenjske ravni ni opredelil le kot "potrošnjo", marveč kot kontrolo posameznika ali skupine nad sredstvi za zadovoljevanje potreb (command over resources). To daje podobo človeka, ki ne nastopa le kot pasivni porabnik ponujenih dobrin in storitev, ampak kot akter, ki posega v urejanje svojega fizičnega in socialnega okolja. Po M.R. Titmussu je kakovost življenjskih pogojev določena z možnostmi, ki jih posameznik ima: "(...) za razpolaganje z viri, izraženimi v denarju, lastnini, znanju, psihični in fizični energiji, socialnih odnosih, varnosti itn., s katerimi lahko kontrolira in zavestno upravlja svoje življenje".

Medtem ko smo se v naši prvi raziskavi (1984), ki smo jo izvedli na reprezentativnem vzorcu prebivalstva v Sloveniji, zavestno omejili samo na merjenje "objektivno" določljivih pogojev življenja, smo v naslednji fazi, pri ponovljeni raziskavi (1987), tokrat na jugoslovanskem vzorcu, že vključili tudi nekaj "subjektivnih" kazalcev. Deskriptivnim indikatorjem smo torej dodali še evaluativne, z namenom, da določimo stopnjo zadovoljenosti (satisfakcijo) na različnih življenjskih področjih, v različnih kakovostnih pogojih in da ugotovimo razkorak med dejanskim in želenim, med empirično izkustvenim in percipiranim ter želenim stanjem.

Resurse, ki jih upoštevamo pri merjenju kvalitete življenja, smo določili tako, da smo uporabili dvodimenzionalno klasifikacijsko shemo osnovnih človeških potreb: eno dimenzijo predstavlja Allardtova trihotomija "imeti-ljubiti-bit", drugo dimenzijo pa deset področij kakovosti življenja. Ali drugače povedano, kvaliteto življenja merimo tako, da ugotavljamo, s katerimi resursi razpolaga posamezna oseba. Pri tem nas zanimajo resursi R1, iz katerih je razvidno, kaj kdo ima (Allardtov having) in resursi R3, iz katerih je razvidno, kam kdo spada (Allardtov being). Indikatorji, ki popisujejo, katere resurse R1 ima na voljo posamezna oseba, so indikatorji materialne blaginje. Oseba, ki nima dostopa do resursov R2, je v stanju, ki mu pravimo anomija. Oseba, ki nima dostopa do resursov R3, je v stanju, ki mu pravimo alienacija. Resurse R1, R2 in R3 operacionaliziramo tako, da upoštevamo deset področij. Ta so:

1. stanovanje,
2. bivalno okolje,
3. zdravje in dostop do zdravstvenih storitev,
4. prehrana,
5. znanje in izobraževalne možnosti,
6. zaposlitev in pogoji za delo,

7. ekonomski resursi, ekonomski standard,
8. socialni resursi, socialna integriranost,
9. prosti čas,
10. politična participacija.

Indikatorji kvalitete življenja so seveda mikroindikatorji. Z ustreznimi statističnimi računi pa dobimo iz njih makroindikatorje (povprečja, disperzije, korelacije), ki jih lahko obravnavamo kot indikatorje družbene blaginje in s tem kot indikatorje razvitosti dane družbe.

Tripartitna klasifikacija potreb na eni strani in delitev na deset področij življenja na drugi, vse zajeto v enotni raziskavi na isti populaciji in z istimi instrumenti, nam ne le omogoča, da dobimo celovito podobo o kakovosti življenja našega prebivalstva, ampak omogoča bolj kompleksno vrednotenje podatkov z intersektorskimi analizami. To pomeni, da v naši analizi nismo omejeni le na ugotavljanje kakovosti življenja v enem sektorju, ampak lahko ugotavljamo tudi odnose med kazalci iz več sektorjev, kot kažejo posamezna poglavja v tej publikaciji.

Med središčne teme v raziskovanju kakovosti življenja sodi odnos med delom in kakovostjo življenja, ki ga obravnava **Ivan Svetlik** v svojem prispevku Delo in kvaliteta življenja. Na osnovi empiričnih podatkov ugotavlja avtor, da zaposlitev ohranja osrednje mesto v življenju posameznikov, da pa je kakovost delovnega okolja pri nas izredno nizka. Pričakuje, da bo v prihodnosti naraščalo samozaposlovanje, neregulirane oblike zaposlovanja, skrajševanje delovnega časa in druge neformalne oblike plačanega dela. Kakovost dela pa bo možno izboljšati samo z boljšo in sodobnejšo tehnologijo in večjo profesionalizacijo dela.

Z delom in zaposlovanjem se ukvarja tudi **Martina Trbanc** v svojem prispevku Trg delovne sile in marginalne skupine. Ugotavlja, da je bila za Jugoslavijo v preteklosti značilna popolna varnost zaposlitve, ta pa se v zadnjih letih spreminja. V Sloveniji se razmere na trgu delovne sile hitro spreminjajo, meja med zaposlenimi in samozaposlenimi se briše in, kar je najbolj zanimivo, raste ugled samozaposlenosti, podjetništva in zaposlenosti pri zasebniku. Hkrati z odpiranjem večje možnosti za zaposlovanje in samozaposlovanje bolj izobraženih kategorij pa se opazno zaostre položaj marginalnih zaposlenih, in to bo vplivalo na kakovost njihovega življenja.

S prostim časom kot dimenzijo kakovosti življenja se ukvarja **Nevenka Černigoj-Sadar** v svojem prispevku Socialni položaj, materialni standard in način preživljanja prostega časa. Prosti čas je opredeljen s svobodo, individualno izbiro in samoekspresijo. Svojo analizo avtorica sklene z naslednjimi ugotovitvami: raznoličnost v načinu preživljanja prostega časa je še vedno vezana na ugodne socialne in materialne pogoje. Raznoličnost preživljanja prostega časa je večja v razvitih kot v nerazvitih regijah. Na možnost izbire pa poleg materialnih razmer vplivajo tudi socialni in socializacijski dejavniki. Večja možnost izbire in reaktivna neodvisnost od pripisanih socialnih vlog je tudi odločilen element v ocenjevanju kakovosti življenja.

Med pomembnejše dimenzije kakovosti življenja štejemo stanovanje in še posebno dostop do stanovanja. To je tema, ki jo **Srna Mandič** obravnava v svojem "Prispevku k opisu stanovanjske preskrbe v Jugoslaviji ob koncu 80tih let". Avtorica ugotavlja razlike med različnimi kategorijami prebivalstva glede preskrbe s stanovanjem, stanovanjskem standardu in zadovoljstvu s stanovanjem.

Kriza razvojne prostorske paradigme v Jugoslaviji, je naslov prispevka **Barbare Verlič**, ki analizira glavne značilnosti neenakega dostopa socialnih skupin do družbenega standarda v različno razvitih regijah bivše Jugoslavije.

Frane Adam je v svojem prispevku *Politična participacija kot sestavina kvalitete življenja* izpostavil pomen, ki ga lahko ima politična participacija "kot instrument za aktiviranje virov, pomembnih za oblikovanje željene življenjske ravni ali kakovosti življenja". Toda, opozarja avtor, to velja le za politično participacijo v pluralistično demokratičnih sistemih, ko politična participacija ni več element prisile, ampak postane prostovoljna dejavnost.

Gregor Tomc (*Razredi v socialistični družbi - Primer Slovenije v 80tih letih*) analizira kakovost življenja glede na dostopnost do materialnih dobrin in ekonomske možnosti pripadnikov različnih družbenih razredov. Svojo analizo sklene z ugotovitvijo, da socializem revščine ni odpravil, ampak jo je celo še poglobil. Zaradi neučinkovitega gospodarstva in še nerazvite socialne politike revščina v 80. letih celo še narašča.

Mojca Novak (*Nekatere značilnosti kvalitete življenja migrantov v Jugoslaviji*) poskuša odgovoriti na vprašanje, ali se skupine nemigrantov, regionalnih migrantov in imigrantov v Slovenijo razlikujejo glede na kakovost svojega življenja. Za kazalce kakovosti življenja je uporabila socialni izvor, materialni standard in način preživljanja prostega časa. Ugotavlja, da se vzorci kakovosti življenja pri naštetih treh skupinah pomembno razlikujejo po vseh treh kriterijih.

V zgoraj naštetih člankih avtorji obravnavajo posamezne dimenzije kvalitete življenja. V zaključnem članku pa **Vojko Antončič** prikazuje rezultate analize, v kateri so upoštevane vse dimenzije hkrati. Ugotoviti poskuša, kakšna je - podolgem in počez - kakovost življenja osebe, ki jo karakterizira določen nabor prediktorskih oznak.

OPOMBE

- 1 Raziskavo smo izvajali v okviru tematskega sklopa: Indikatorji in regulatorji neekonomskih vidikov življenja, financirala pa jo je Raziskovalna skupnost Slovenije v svojem rednem programu.
- 2 Država blaginje se je razvila v zgodnjih petdesetih letih kot odgovor na nakopičene socialne probleme v visoko razvitih industrijskih državah. Z državo blaginje so razvite industrijske družbe reagirale na socialne zahteve prebivalstva po pravičnejši razdelitvi dobrin. Pomenila je institucionalizacijo pravic prebivalstva na socialno blaginjo. Glej: T.H.Marshall: *Sociology at the Crossroads*. Heineman. London. 1963.
- 3 Finski ekonomist H.E.Pipping nasprotuje razlikovanju med "življenjskim standardom" in "življenjsko ravno", ker meni, da to ne odgovarja običajni jezikovni rabi, medtem ko švedski družboslovec S.Johansson izmenično uporablja "življenjski pogoji in življenjska raven".
- 4 Komparativno skandinavsko raziskavo je izvedla raziskovalna skupina za komparativne sociološke raziskave na Univerzi v Helsinkih. Izvajali so jo v Danski, Finski, Norveški in Švedski. Glej: Allardt E.: *Dimensions of Welfare in A Comparative Scandinavian Study*. Acta Sociologica 1976. Vol. 19. No. 3. pp 227-239
- 5 Gre za poskuse, da bi prišli do novih kazalcev družbenega razvoja, ki bi bolj ustrezali novim pojmovanjem o naravi razvojnega procesa in ki bi se zajeli v njegovih najpomembnejših prvinah. Tovrstna prizadevanja potekajo v mednarodni javnosti že več kot dve desetletji in so dobila najširšo organizacijsko podlago v sistemu organizacije Združenih narodov. Pojav je dobil ime "gibanje socialnih indikatorjev".

VIRI

- Alftan, T. (1978). "Level of Living Surveys in Sweden: Some Issues and Findings." *International Labour Review*, 117.
- Allardt, E. (1973). "A Welfare Model for Selecting Indicators of National Development." *Policy Sciences*, 4.
- Allardt, E. (1976). *Dimensions of Welfare in a Comparative Scandinavian Study*. Acta Sociologica. Vol.19. No.3. pp 227-239.
- Andrews, F.M. and Withey, S.B. (1976). *Social Indicators of Well-Being: Americans' Perceptions of Life Quality*. New York: Plenum Press.
- Andrews, F.M. (1981). *Subjective Social Indicators, Objective Social Indicators, and Social Accounting System*. In: F.T.Juster and K.C.Land (eds): *Social Accounting Systems*. Academic Press. New York. pp. 377-419.
- Bunge, M. (1976). "'Indicators': Judging the Quality of Life." in W.R. Shea and J. King-Farlow, eds., *Values and the Quality of Life*. New York: Science History Publications.
- Campbell, A., Converse, P.E. and Rodgers, W.L. (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations and Satisfaction*. New York: Russell Sage Foundation.
- Carley, M. (1981). *Social Measurement and Social Indicators: Issues of Policy and Theory*. London: Allen and Unwin.
- Carlisle, E. (1972). "The Conceptual Structure of Social Indicators," in A. Shonfield and S. Shaw, eds., *Social Indicators and Social Policy*. London: Heinemann Educational Books.
- Chartered Institute of Public Finance and Accounting (1979). *Community Indicators*. London: CIPFA.
- Dalkey, N.C. (1972). *Studies in the Quality of Life: Delphy & Decision Making*. D.C. Health & Co., Lexington, Mass., Rand.
- Erikson, R. and Aberg, R. (1987). "The Contents and Distribution of Welfare," in R. Erikson and R. Aberg, eds., *Welfare in Transition: Living Conditions in Sweden 1968-1981*. Oxford: Oxford University Press.
- Fitzsimmons, S.J. and Lavey, W.G. (1976). "Social Economic Accounts System (SEAS): Toward Comprehensive Community-Level Assessment Procedure." *Social Indicators Research*, 2.
- Jezernik M. (1986). *Marginalije k instrumentariju proučevanja kvalitete življanja*. Družboslovne razprave 4. Ljubljana. str. 165.
- Land, K.C. (1975). "Social Indicator Models: An Overview," in K.C. Land and S. Spilerman, eds., *Social Indicator Models*. New York: Russell Sage Foundation.
- Maslow, A.H. (1954). *Motivation and Personality*.
- Mason, R.G. and Faulkenberry, G.D. (1978). *Aspirations, achievements, and life satisfactions*. *Social Indicators Research* 5, pp.133-150.
- McCall, S. (1976). "Human Needs and the Quality of Life," in W.R. Shea and J. King-Farlow, eds., *Values and the Quality of Life*, New York: Science History Publications.
- Meadows, D.H., Meadows, D.L., Randers, J., Behrens, W.W. III. (1970). *The Limits of Growth. A Report for the Club of Rome's Oriject on the Predicament of Mankind*, Universe Books. New York.
- *Measuring Social Well-being. A Progress Report on the Development of Social Indicators*. OECD. Social Indicator Development Programme. p.7.
- Michalos, A.C. (1980). *Satisfaction and Happiness*. *Social Indicators Research* 8, pp 385-422.
- Milbrath, L.Z. (1982). *A Conceptualization and Research Strategy for the Study of the Ecological Aspects of the Quality of Life*. *Social Indicators Research*. Vol.10. No.2.
- *Organization for Economic Co-operation and Development (1973). List of Social Concerns*. Paris: OECD.
- Rescher, N. (1972). *Welfare*.
- Rus, V. (1984). *Indikatorji družbenega razvoja*. Tipkopis.
- Statistisches Amt der EG. 1964.
- Stone, R. (1973). "A System of Social Matrices." *The Review of Income and Wealth*, series 19.
- Titmuss, R.A. (1985). *Essays on the Welfare State*. London: Allen and Unwin.
- United Nations (1971). *A System of Demographic, Manpower, and Social Statistics Series: Classifications and Social Indicators*. ST/STAT/49. New York: UN Secretariat.
- United Nations (1975). *Towards a System of Social and Demographic Statistics*. ST/ESA/STAT/SER.F/18. New York: Department of Economic and social Affairs.
- White, A.R. (1975). "Needs and Wants." *Philosophy of Education Society Proceedings*. (in poglavje v knjigi *Modal Thinking*)